

XÈNIA BERTA

>> A la façana de la casa Rodà de Figueres hi ha la inscripció «Hejme» en esperanto, que significa «A casa meva».

Sociologia del primer esperantisme gironí

Les entitats esperantistes van ser de les primeres que varen permetre l'adhesió de les dones

El moviment esperantista a les comarques gironines no va ser un fenomen marginal ni clandestí. Tot i així, la seva sociologia va canviar al llarg dels anys. La llengua artificial creada pel Dr. Zamenhof l'any 1887 va adquirir un gran renom a tot Europa, des que aparegué als cercles intel·lectuals parisencs el 1900. El ressò europeu, juntament amb el creixement cultural de les ciutats del territori de principis del segle xx, va possibilitar que l'esperanto s'expandís ràpidament per les comarques gironines i es convertís en un fenomen social.

XÈNIA BERTA > TEXT

Les primeres agrupacions que es formaren en territori gironí van aplegar sobretot persones que exercien professions lliberals, mestres, militars i també religiosos. Moltes dones hi foren presents, ja que aquelles entitats foren les primeres que permeteren la seva adhesió. Tanmateix, a mesura que avançà el coneixement de l'idioma, aquest també arribà als sectors més populars, fins a crear així un teixit social més plural. Una mostra d'aquesta voluntat van ser les classes nocturnes, de les quals es feia publicitat als diaris, dirigides principalment als obrers que treballaven a les fàbriques. Els cursos també eren gratuïts, tal com ho

va proposar el Dr. Zamenhof, per tal que el pagament d'una matrícula no fos un impediment per a la difusió de la llengua auxiliar.

Els primers cercles

Els grups d'esperantistes es van constituir en nombroses poblacions. A banda de Girona, que en un primer moment tingué dues entitats —Girona Esperantistaro i Amo Kaj Espero—, es crearen cercles en poblacions com, a Palafrugell, el Paco kaj Amo, l'Olot a Stelo a Olot, Esperanta Amikaro a Banyoles i Esperanta Idealo a Santa Coloma, entre d'altres. Des d'aquestes agrupacions es feien tasques de difusió de l'aprenentatge de la llengua organitzant xerrades en altres mu-

A banda de Girona, es crearen cercles esperantistes a Palafrugell, Olot, Banyoles i Santa Coloma, entre d'altres poblacions

Pedro M. Martín Burutxaga

Autor del «Petit refranyer català-esperanto»

S. JOERD BOSGA

>> Pedro Martín i Víctor Pàmies durant l'acte de presentació del Petit refranyer català-esperanto.

Pedro M. Martín Burutxaga ha publicat diversos articles a les revistes *Katalunio Esperantisto* i *Internacia Pedagogia Revuo*.

En català és autor d'*Història del moviment esperantista al Vendrell*, que va obtenir el premi Sant Ramon de Penyaforat d'Assaig Breu l'any 1992.

El 12 de desembre passat va presentar a la Llibreria Documenta, de Barcelona, el seu *Petit refranyer català-esperanto*, amb pròleg de Víctor Pàmies i Riudor, lingüista especialitzat en paremiologia.

—Com vas descobrir l'esperanto?

—Quan tenia 16 anys i feia COU, no teníem classe a les tardes i amb alguns companys acostumàvem a anar a la biblioteca pública a estudiar, tot i que de fet l'objectiu real no declarat era lligar amb les noies de les monges. Com que jo no tenia gaire èxit, em quedava prou temps lliure per tafanejar entre els prestatges de llibres, i vaig acabar trobant un diccionari i una gramàtica d'esperanto. La lògica i simplicitat de llengua em van fascinar, i de seguida el vaig començar a estudiar. Fins i tot durant un temps vaig escriure el meu diari d'adolescent en aquesta llengua. Però aleshores no coneixia cap esperantista i pensava que l'esperanto era una llengua morta, com el llatí, i a poc a poc el vaig deixar córrer.

Però al cap de deu anys vaig trobar una petita nota al diari on es deia que a Vilanova i la Geltrú, a prop del Vendrell, on jo vivia, es feia tota una setmana d'activitats esperantistes i que una d'aquestes era un curs per a principiants. M'hi vaig apuntar. Recordo molt bé que el professor era Bent Holm Larssen, esperantista danès. Aquella trobada em va permetre entrar en contacte amb l'Associació Catalana d'Esperanto i fer-me'n soci. A partir d'aleshores tot ja va anar rodant.

—Per què et vas interessar per l'esperanto?

—Des de sempre m'han interessat les llengües en general i, sobre l'esperanto en concret, el primer que em va venir al

cap va ser: «Com és possible que una llengua artificial pugui funcionar a la pràctica?». El meu interès era purament lingüístic. Més tard vaig descobrir que lligat a la llengua hi havia tot un moviment cultural molt ric que valia molt la pena.

—Alguns detalls sobre els teus estudis d'esperanto i la teva tasca de professor d'esperanto?

—Com molts altres, jo vaig aprendre l'esperanto de manera gairebé autodidacta. Primer amb el material trobat a la biblioteca i, després del primer curs elemental, a força de llegir llibres i de practicar a les trobades esperantistes. Sempre he aprofitat les oportunitats d'assistir a cursos de perfeccionament, tant de la llengua com de la seva didàctica, i fa un parell d'anys em vaig treure el nivell B2 d'esperanto del Marc Comú Europeu de Referència, certificat equivalent al títol de les Escoles Oficials d'Idiomes.

—Quina penses que va ser la causa perquè l'esperanto desaparegués de Catalunya, i concretament de Girona?

—D'entrada he de dir que no estic d'acord amb l'afirmació que l'esperanto hagi desaparegut en algun moment de Catalunya. Hi ha hagut èpoques més difícils que d'altres, però d'esperantistes sempre n'hi ha hagut. I, si parlem d'un moviment esperantista organitzat, és cert que durant la Guerra Civil i els primers anys de la postguerra no n'hi va haver, però els esperantistes catalans de seguida van tornar a fer activitats, encara que hagués de ser obligatòriament sota el control de Madrid i en el marc de la federació espanyola.

Hem de tenir en compte que en el món esperantista l'existència de tota una agrupació local pot dependre de l'esforç i bona voluntat de només un parell de persones. Si aquestes ho deixen, pel motiu que sigui, i no hi ha relleu, el moviment esperantista en aquell lloc desapareix. Imagino que a Girona devia passar això mateix.

—Creus que aquesta llengua té futur?

—Quan em fan aquesta pregunta sempre responc mig en broma que l'esperanto el que no té és passat: de fet, 125 anys en la història d'una llengua no són res, un obrir i tancar d'ulls. Té futur? Sobreviurà? Sí, perquè no és només una llengua, és una llengua lligada a un ideal. Si l'esperanto fos només una llengua que depengués del creixement vegetatiu de la seva comunitat de parlants, fa temps que s'hauria extingit. Però als parlants de l'esperanto no els calen uns pares esperantistes. Qualsevol persona en qualsevol moment de la seva vida i fins i tot de manera autònoma pot fer-se esperantista.

Sense descuidar la seva difusió, penso que els esperantistes no ens hem de preocupar tant de si la llengua és acceptada per més o menys gent, sinó d'aprofundir en el seu coneixement i aprofitar tots els avantatges que aquest ens ofereix.

M. Dolors Godoy i Rotllens
és professora d'esperanto.

nicipis on hi havia persones interessades i la possibilitat que s'hi creés un nou cercle. Tal fou el moviment, que fins i tot diverses localitats gironines foren seu de congressos, i l'any 1910 es proposà la creació d'una Federació Catalana Esperantista. A banda dels cursos, en els cercles també es realitzaven excursions, activitats literàries com ara vetllades poètiques en esperanto, conferències.

Tot i la difusió que adquirí el fenomen esperantista, hi hagué ciutats, com Figueres, en les quals el moviment no arrelà. Sabem que hi hagué esperantistes figuerencs, com ara el notari Salvador Dalí, que fou apoderat del primer congrés el 1905 a Ceret. Un dels principals promotors de l'esperantisme a Catalunya, Delfí Dalmau, era nascut a Figueres. I una altra mostra a la ciutat de l'existència d'esperantistes és la inscripció a la façana de la casa Rodà: «Hejme» («A casa meva»). Tanmateix, un breu a *La veu de l'Empordà* publicat el 1913 informava que no hi havia cap agrupació a la ciutat, i anunciava una xerrada sobre l'esperanto, a l'espera que entre els figuerencs naixés algun interès per l'estudi de la llengua auxiliar.

La Gran Guerra europea, un moment d'inflexió

L'esclat de la Gran Guerra tingué una influència negativa en l'avenç de la llengua auxiliar, i la postguerra tampoc hi afavorí. Dels cercles existents, molts desaparegueren: alguns a causa del desinterès, d'altres per la decepció en l'esperit fraternal que guiava els esperantistes. Tanmateix, un segon moment d'auge en el moviment esperantista gironí es va gestar a partir dels anys vint. En aquell període es reorganitzaren alguns cercles ja existents però també en van sorgir de nous, com és el cas d'Anglès el 1922. Europa es revifava, i en provenien aires renovats que van fer que l'esperanto prengués nova força. Tanmateix, el cop d'estat i la posterior dictadura de Primo de Rivera marquen un altre punt d'inflexió en el moviment gironí, ja que la difusió pública de les activitats dels cercles gairebé desapareix. Només una crònica ens informa de l'interès a aixecar la prohibició d'utilitzar aparells de ràdio per tal de poder escoltar les conferències radiofòniques per seguir «la vida cultural del món civilitzat», segons Josep Casanoves, professor del seminari i principal

reorganitzador del moviment esperantista a la ciutat de Girona durant els anys vint.

La II República i la llengua de la fraternitat

Finalment, una nova onada dins del moviment esperantista sorgeix a l'inici dels anys trenta. Tot i que sovint es relaciona amb l'anarquisme, aquests nous grups no tenen una tendència política unitària, i sobretot els mou l'objectiu universalista de convertir l'esperanto en la llengua auxiliar comuna, en detriment dels qui apostaven pel llatí (l'occidental) o bé l'anglès. En aquest moment es constitueixen nous cercles que actuen de forma aïllada i que sovint no tenen relació amb poblacions veïnes. Tanmateix, els uns saben dels altres pels nombrosos articles i revistes que publiquen i per la relació epistolar que s'estableix. Són d'aquests grups, formats durant la Segona República, els qui durant la Guerra Civil utilitzaren i fomentaren l'ús d'aquesta llengua tant al front com a la rereguarda.

La victòria franquista va suposar la disgregació del moviment. Molts dels esperantistes, a causa de la seva ideologia, hagueren d'optar per exiliar-se. I els que es quedaren tampoc ho tingueren fàcil per continuar amb l'activitat. L'esperanto no era ben vist pel règim, i en un primer moment controlà aquells qui n'havien format part. Tanmateix, des de la clandestinitat s'organitzà el primer Congrés d'Esperanto de la postguerra l'any 1951 a Terrassa, i propicià el naixement d'un nou moviment en el territori català.

Xènia Berta
i Argelés és historiadora.

AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI.COI.LECCIO AJUNTAMENT DE GIRONA

FONS RAGON-AMAT

>> Pancarta anunciant el XII congrés esperantista a l'estiu de 1951 a Terrassa.

>> Notable presència de les dones en aquest retrat dels anys vint d'un grup d'esperantistes de "Amo Kaj Espero".

Moltes dones van formar part de les primeres entitats esperantistes gironines